

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

ПОСІБНИК

ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
з НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Міжнародне право»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань – 08 «Право»
Спеціальність – 081 «Право»

ХАРКІВ
2024

Посібник для практичних занять студентів заочної форми навчання з навчальної дисципліни «Міжнародне право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» / уклад.: О. М. Сіваш, В. М. Стешенко, М. І. Шварцева; за заг. ред. В. М. Стешенка. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2024. 15 с.

У к л а д а ч і : СТЕШЕНКО Володимир Миколайович
СІВАШ Олена Михайлівна
ШВАРЦЕВА Марія Ігорівна

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 11 від 24 травня 2024 р.)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Заняття 1. Суб'єкти міжнародного права.....	5
Заняття 2. Джерела міжнародного права.....	8

ВСТУП

«Міжнародне право» є нормативною (обов'язковою) навчальною дисципліною при підготовці фахівців за спеціальністю 081 «Право».

Тематика практичних занять складена згідно з програмою навчальної дисципліни «Міжнародне право».

Головна мета – допомогти студентам заочної форми навчання ґрунтовно підготуватися до іспиту, засвоїти найбільш важливі теоретичні положення. Під час опанування основних тем і положень студенти повинні здобути навички роботи з міжнародно-правовими документами, а також навчитися аналізувати найважливіші події, що відбуваються у світі, з точки зору їх відповідності нормам сучасного міжнародного публічного права.

З огляду на те, що під час вивчення дисципліни значну кількість питань студент опрацьовує самостійно, наводиться список літератури аналітичного і нормативного характеру, рекомендуються також деякі періодичні видання, на сторінках яких досліджуються проблеми міжнародного права і міжнародних відносин.

З усіх питань, які стосуються підготовки до практичних занять та іспиту, студентам рекомендується звертатися на кафедру.

З а н я т т я 1.

Суб'єкти міжнародного права

П л а н

1. Поняття та концепції суб'єкта міжнародного права.
2. Класифікація суб'єктів міжнародного права.
3. Характеристика міжнародної правосуб'єктності та її складових (персонуздатність, дієздатність і деліктоздатність).
4. Організації національно-визвольних рухів (народи (нації), що виборюють незалежність) як суб'єкти міжнародного права. Право народів (націй) на самовизначення.
5. Держава як суб'єкт міжнародного права.
6. Міжнародна правосуб'єктність субнаціональних територіальних одиниць (суб'єктів федерацій, автономій та ін.).
7. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень (Святий престол / Ватикан, Мальтійський орден та ін.).
8. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій (ММУО).
9. Питання про визнання міжнародної правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій (МНУО) та транснаціональних корпорацій (ТНК).
10. Людина як суб'єкт міжнародного права. Необхідність подолання антропологічного нігілізму в доктрині міжнародного права.

Завдання

1. Розкрийте зміст поняття «суб'єкт міжнародного права» з точок зору різноманітних доктринальних підходів (природне право, позитивізм, соціологічна школа права та ін.).
2. Як співвідносяться міжнародно-правова дієздатність та деліктоздатність?
3. Чи існує визначення народу (нації) як суб'єкта міжнародного права?

4. Чи продовжує володіти правом на самовизначення народ, який вже сформував свою державність?

5. Чи існує право народу (нації) на демократичне повстання з метою відновлення конституційного ладу?

6. Поясніть службову функцію держави щодо забезпечення прав людини, прав народу (нації) та прав всього людства.

7. Як співвідноситься правосуб'єктність Святого престолу і Ватикану?

8. Чим відрізняються між собою такі недержавні актори як МНУО, ТНК та транснаціональні злочинні угруповання?

9. У чому полягає принциповість дискусій щодо міжнародної правосуб'єктності людини?

Список літератури:

Буткевич В. Г. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивіда. *Право України*. 2010. № 2. С. 44–54.

Задорожній О. В. Генеза міжнародної правосуб'єктності України. Київ: К.І.С., 2014. 687 с.

Кулеба Д. І. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи. *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 70–83. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v2/07.pdf>

Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т.; за заг. ред. В. В. Мицика. Харків: Право, 2019. Т. 1: Основи теорії. С. 62–88.

Отрош М. І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку. Київ; Одеса: Фенікс, 2017. 596 с.

Савчук К. О. Вільне місто. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін. Київ: Академперіодика, 2014. Т. 1. С. 511–512.

Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 115. С. 200–206.

Тарасов О. В. ООН і неурядові організації: перегляд механізму співробітництва. *Проблеми законності*. 1998. Вип. 33. С. 48–53.

Тарасов О. В. Співвідношення правосуб'єктності та відповідальності у міжнародному праві: персоніфікаційний аспект. *Римська декларація ЄС: нові пріоритети розвитку об'єднаної Європи*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 травн. 2017 р.): у 2 ч. / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2017. Ч. 1. С. 41–53.

Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків: Право, 2014. 512 с.

Чернобаєва Т. О. Основні сучасні міжнародно-правові концепції міжнародно-правової суб'єктності членів федерації. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 13. С. 192–203. URL: <https://prc.com.ua/№13-2017/>

Правові акти:

Римський статут Міжнародного кримінального суду. Учинено в м. Рим 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act (Helsinki Final Act). 1 August 1975. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501_1.pdf

Declaration A/RES/2625(XXV) on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. Adopted 24 Oct. 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>

Lateran Pacts of 1929. Rome, 11th February, 1929. URL: <https://www.uniset.ca/nold/lateran.htm>

Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations. Done at Vienna 21st of March, 1986. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf

United Nations Charter. Done at the city of San Francisco 26th of June, 1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

З а н я т т я 2. Джерела міжнародного права

П л а н

1. Поняття, структура та класифікація норм міжнародного права.
2. Норми *jus cogens* у міжнародному праві.
3. Основні принципи міжнародного права: поняття і класифікація, юридичний зміст і місце в системі норм міжнародного права.
4. Поняття «джерела міжнародного права». Основні й допоміжні джерела.
5. Міжнародні договори як основне джерело міжнародного права.
6. Міжнародні звичаї: поняття, застосування, тенденції розвитку.
7. Загальні принципи права.
8. Рішення міжнародних судових органів.
9. Роль доктрини в міжнародному праві.
10. Акти міжнародних міждержавних організацій.
11. Поняття «м'яке» міжнародне право.
12. Односторонні акти як джерело міжнародного права.

Завдання

1. Чи можна стверджувати, що наведений у статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН перелік джерел міжнародного права є вичерпним? Чи встановлює стаття 38 ієрархію джерел?

2. Назвіть властивості міжнародного договору, що в прикладному значенні вирізняють його з-поміж інших джерел міжнародного публічного права.

3. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. не набрала чинності. Однак, укладаючи міжнародні договори, суб'єкти міжнародного права керуються нормами, що закріплені в цій Конвенції. Що є джерелом регулювання у цьому випадку: договір чи звичай?

4. У статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН міжнародний звичай визначається «як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми». Наведіть приклади міжнародних звичаєвих норм. Як слід розуміти загальну практику? Чи може бути створений партикулярний звичай?

5. У 1967 р. Міжнародний Суд ООН почав розгляд спору, що пов'язаний з делімітацією кордонів континентального шельфу в Північному морі між Федеративною Республікою Німеччини і Данією, з одного боку, і між Федеративною Республікою Німеччини і Нідерландами – з іншого. Сторони просили Суд визначити принципи і норми міжнародного права, застосовані до питань делімітації кордонів, на основі яких слід провести делімітацію. Данія і Нідерланди наполягали, що делімітація має бути проведена на основі принципу рівного віддалення, так як цей принцип визначений у статті 6 Конвенції про континентальний шельф 1958 р. При цьому ФРН наполягала, що ця стаття не може бути застосована до розмежування, оскільки ФРН не ратифікувала цю Конвенцію і не вважала її обов'язковою для себе. Однак Данія і Нідерланди вважали, що зазначена стаття є нормою звичаєвого міжнародного права, а отже обов'язкова для ФРН.

Чи можна вважати статтю 6 Конвенції про континентальний шельф 1958 р. такою, що відтворює існуючу норму звичаєвого міжнародного права, якщо взяти до уваги такі обставини:

а) Комісія міжнародного права ООН, під час підготовки проекту Конвенції про континентальний шельф, відзначала положення про рівну віддаленість як певний експеримент;

б) при вираженні згоди на обов'язковість Конвенції про континентальний шельф будь-яка держава могла зробити застереження до статті 6;

в) у статті 6 пріоритет перед методом рівновіддаленості надається делімітації за угодою сторін;

г) існують певні протиріччя щодо точного значення і обсягу поняття рівновіддаленості;

д) на момент прийняття рішення Міжнародним Судом ООН по цій справі пройшло вже 10 років з моменту прийняття Конвенції про континентальний шельф 1958 р. і лише 5 років з моменту набуття нею чинності (1964 р.).

6. Всесвітня організація охорони здоров'я розробила Міжнародні медико-санітарні правила (2005 р.). Держава А., що є членом ВООЗ, відхилила зазначені Правила через два місяці після повідомлення Генерального директора ВООЗ про прийняття таких Правил. Держава Б, що також є членом ВООЗ, отримавши повідомлення Генерального директора ВООЗ про прийняття таких Правил, не направляла жодних повідомлень Генеральному директору. З часу повідомлення про прийняття Правил пройшло більше ніж два роки.

Чи можуть норми-стандарти (санітарні правила; міжнародні стандарти; технічні регламенти) міжнародних організацій мати обов'язковий характер?

Чи зобов'язують Міжнародні медико-санітарні правила державу А і державу Б?

7. У 1973 р. Нова Зеландія порушила у Міжнародному Суді ООН справу проти Франції відносно спору щодо законності ядерних випробувань в атмосфері, які проводилися Францією у південній частині Тихого океану, через що на державу-заявницю випали радіоактивні опади. Нова Зеландія просила суд винести рішення і зазначити, що «проведення урядом Франції ядерних випробувань в південно-тихоокеанському регіоні, які призводять до радіоактивних викидів, представляє собою порушення прав

Нової Зеландії у відповідності з міжнародним правом, і що ці права будуть порушені в результаті будь-яких подальших таких випробувань» (пункт 11 *Nuclear Tests New Zealand v France*. URL:

http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1974.12.20_nuclear_tests2.htm).

Хоча у 1974 р. Міжнародний Суд ООН вказав, що хоча Франція під час слухань відмовилася від проведення випробувань, а значить питання, по якому поданий позов, відсутнє, однак Суд звернувся до проблеми односторонніх актів.

Висловіть свою аргументовану думку, чи породжують заяви, зроблені від імені Французького уряду, міжнародно-правові зобов'язання, якщо взяти до уваги такі моменти:

а) Французький уряд повідомив усьому світу, включаючи Заявника, що серія атмосферних випробувань 1974 р. стане останньою, про намір ефективно припинити ці випробування;

б) цілі цих заяв доволі ясні, і адресовані міжнародному співтовариству в цілому;

в) при цьому Франція не визнавала, що вона була зобов'язана будь-яким правилом міжнародного права припинити свої випробування (зокрема Франція не приєдналася до Договору про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою 1963 р.).

Список літератури:

Виявлення міжнародного звичаєвого права. Доповідь Комісії міжнародного права про роботу її шістдесят восьмої сесії (2016 р.). С. 8–138. URL:

<https://legal.un.org/docs/index.asp?path=%2E%2E%2Ffile%2Freports%2F2016%2Frussian%2Fa%5F71%5F10%2Epdf&lang=EFSRAC&referer=http://legal.un.org/cod/>

Гнатовський М. М. Нове народження звичаєвого міжнародного гуманітарного права. *Український часопис міжнародного права*. 2006. № 2. С. 17–22. URL: https://jusintergentes.com.ua/images/2006/2_2006-1.pdf

Імперативні норми загального міжнародного права (jus cogens). Доповідь Комісії міжнародного права про роботу її сімдесят першої сесії (2019 р.). С. 271–247. URL: <https://legal.un.org/docs/index.asp?symbol=A%2F74%2F10&referer=http://legal.un.org/cod/&Lang=R>

Київець О. В. Методологія міжнародного права у контексті дослідження джерел міжнародного права: декілька загальних роздумів про вічне. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 1–2. С. 42–46. URL: https://jusintergentes.com.ua/images/УЧМП%201-2_2012.pdf

Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / пер. з англ. Харків: Консум, 2000. 592 с.

Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005. С. 43–58.

Односторонні акти держав. Доповідь Комісії міжнародного права про роботу її п'ятдесят восьмої сесії (2006 р.). С. 193–201. URL:

<https://legal.un.org/docs/index.asp?path=%2E%2E%2Fpublications%2Fyearbooks%2Frussian%2Ffile%5F2006%5Fv2%5Fp2%2Epdf&lang=EFSRAC&referer=http://legal.un.org/cod/>

Сіваш О. М. Односторонні акти держав в сучасному міжнародному праві. *Форум права*. 2016. № 5. С. 174–179. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_30

Сіваш О. М. Діяльність Комісії міжнародного права по кодифікації і прогресивному розвитку теми «Односторонні акти держав». *Форум права*. 2016. № 4. С. 283–290. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_4_46

Щокін Ю. В. Місце звичаїв загального міжнародного права у правопорядку України. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С. 158–167. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprunu-3-2007r>

Щокін Ю. В. Роль міжнародно-правових звичаїв у формуванні імперативних норм міжнародного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 1 (48). С. 242–251. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprunu-1-2007r>

Щокін Ю. В. Формування міжнародно-правових звичаїв: розмежування понять «практика» і *opinio juris*. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). С. 135–144. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprmu-4-2005r>

Cedric M. J. Ryngaert, Duco W. Hora Siccama. Ascertaining Customary International Law: An Inquiry into the Methods Used by Domestic Courts. *Neth Int Law Rev* (2018) 65:1–25. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs40802-018-0104-y.pdf>

Правові акти:

Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.1994 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-94-п#Text>

Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>

Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>

Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act (Helsinki Final Act). 1 August 1975. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501_1.pdf

Declaration A/RES/2625(XXV) on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. Adopted 24 Oct. 1970. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>

Statute of the International Court of Justice. Done at the city of San Francisco 26th of June, 1945. URL: <https://www.icj-cij.org/statute>

Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations. Done at Vienna 21st of March, 1986. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf

Навчальне видання

Електронне видання

ПОСІБНИК

для практичних занять
студентів заочної форми навчання
з навчальної дисципліни
«Міжнародне право»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти – бакалавр
Галузь знань – 08 «Право»
Спеціальність – 081 «Право»

У к л а д а ч і : СТЕШЕНКО Володимир Миколайович
СІВАШ Олена Михайлівна
ШВАРЦЕВА Марія Ігорівна

Відповідальний за випуск *В. М. Стешенко*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*